

Váry O. Péter
ARCOK A MÚLTBÓL

NAGY ÚR ÉS VARGA BÁCSI

Nagy úr valóban nagy úr volt. Abban az időben, amikor vízóra nem létezett. Illetve igen, csak nem a mi tájainkon. Ebből következtetni lehet, hogy Nagy úr a vízóraleolvasó volt.

Nagy úr egy lapos irattáskával járt mindig, ez az igazi bőrből készült alkalmatosság amolyan védjegye volt. Később a valódi bőr irattáska még szerepelni fog történeteink hőseinek eszköztárában, most maradjunk annyiban, hogy az irattáska mindig lapos volt. És mégis egy végtelen beosztású irattömb lapult benne: nevekkal, rubrikákkal, utca-
nevekkal, házsámokkal. Nagy úr ugyanis vízóraleolvasó volt. Abban a korszakban, amikor nem léteztek vízórák.

Vagy mondtam volna ezt már?

Azt a kort kellene elmagyarázni. De azt hiszem, ez képtelenség. Legalábbis annak, aki nem élte meg. Aki meg megélte, az nem akar emlékezni. Nem vádolhatók ők, persze, hogy nem. Az ember természete már csak olyan, hogy a szépre szeret emlékezni, a rosszat meg kiszűri a múltó idő, mint rosta az ocsút a pelyva közül. Mégis megpróbálom. Nagy úr és Varga bácsi megidézésével.

Nagy úr, mint már többször említettem, vízóraleolvasó volt. Elöttem van alakja: alacsony, mindig borotvált arcú, s emiatt a „kézbesimuló” – amúgy lehetetlen, értelmetlen – jelző illetné figuráját. De nem: Nagy úr nagyon is úriember volt. Először is: nem zörömbölt a kapun. Tudta, melyik portára hogy van a bejárás, hová miként lehet és illik bebocsátást nyerni. Nálunk például a Csöpi kutya volt a kapucsengő (na igen, valamikor Csöpiről is illenék megemlékezni), ha a kutya úgy ítélte meg, hogy valakinek bebocsátást kell nyernie, hát egyféleképp jelzett, ha úgy, hogy nem, hát másféleképp. Persze, ez a másféleképp is jelentett valamit, amire az idők során szüleim megtalálták a megfelelő választ: Csöpi bármit jelzett, ki kellett nézni, aztán ha a kapunál állt valaki, azt be kellett bocsátani. Mert olyan nem volt, hogy valaki áll kinn az utcán, és nem nyer bebocsátást. Csöpinek volt egy értékrendje, de az nem mindig egyezett az emberekével.

Csőpi tehát jelzett, a maga különös módján talán azt is tudatta, hogy Nagy úr jött leolvasni a nem létező vízórát. Mindegy, ezt szüleim – igazából Édesapám, aki mindig az udvaron vagy a kertben létezett, esetleg a garázsban, bár ott is sűrűn – értelmezni tudták, egyikük vagy másikuk beengedte Nagy urat. És itt kezdődött a ceremónia.

Nagy úr ugyanis nem egyszerű vízóraleolvasó volt: annál több. Valamiféle családtag, amihez senki nem tudta, miféle rokoni szálak fűzik – de mégis családtag volt. Mert Nagy úr nem azzal kezdte, hogy na lássuk csak, mennyi vizet is tetszettünk elfogyasztani a múlt hónapban, hanem azzal – nagyszerű pszichológiai érzék is szükségeltett e mesterséghez –, hogy kikérdezte, mi és hogyan. Már mint mi történt legutóbbi látogatása óta, hogyan alakultak a család dolgai, az a gézengúz nebuló (már mint én) haladt-e előrébb a világ dolgainak megértése ügyében. Na jó, ezt így utólag magyarázom bele a dolgokba, valójában Nagy úr sohasem volt kíváncsi az én szellemi előmenetelemre, ellenben fölöttébb nagy érdeklődéssel követte Édesapám napi politikai érzékenységét. Már ha azt politikailag értékelni lehet – így, utólag.

Édesapám ugyanis „megütötte a bokáját”. Családi történet, talán egyszer sorra kerül ennek kifejtése is. Mindegy. A lényeg, hogy Nagy úr – miután Csőpi, bár némi fenntartásokkal, de bebocsátásra alkalmasnak ítélte meg őt – a napi politikai eszme-futtatás felé terelgette a beszélgetést. Ebben Édesapám partnere volt, hiszen ki lehet alkalmasabb a hétköznapi történések ki nem mondhatatlan, át nem beszélhetetlen árnyalataira, mint egy vadidegen ember: Nagy úr, aki az államot képviselte – tehát egyféle ellenség volt –, de minden hónapban rendszeresen megjelent, azaz valamiképp a családhoz tartozónak számított. Nem lehet ezt megérteni ma már, nem is erőltetem: a lényeg, hogy a (nem létező) vízóra leolvasását hosszas politikai eszme-futtatás előzte meg.

Nem emlékszem, hogyan vitatták meg Édesapám és Nagy úr a napi történéseket: senki ne várja el, hogy negyven (ötven?) év távlatából pontos párbeszédet idézzek fel, főként, hogy akkor még egészen kisgyerekek voltam. Arra viszont határozottan emlékszem: Nagy úr havi látogatásai valamiképp ünnepnapoknak számítottak Édesapám életében. Soha nem beszélünk erről később sem, amikor már Nagy úr kilépett az életünkől, és helyét a fizikai valóságban létező vízórák, illetve azok

leolvasásával megbízott városi alkalmazottak vették át, de így utólag érzem: Édesapám és Nagy úr „egy húron pendültek”. Hogy mi lehetett a közös nevezőjük? Az állam becsapása? Merthogy Nagy úr mindig felajánlotta, „pausáléban” mondjuk öt köbmétert ír be a lapos irattáskából elővarázsolt sokrubrikás tömbbe? Nem tudom. De a „pausálét” is el kell magyaráznom.

Mint annyi szakmai kifejezésünk – legfőképp a műszaki szaknyelvben, talán majd erről is írok valamikor – a pauschale is a német nyelvből származott át hozzánk, jelentése: átalánydíj. Maradván a vízőra nélküli vízfogyasztás időszakában, azt jelentette: mindenki annyi vízfogyasztást ismert el, amennyit lelkiismerete diktált. Kertes ház esetében – nyilván – sokkal több hákettőo fogyott, mint tömbházlakásokban, bár mióta a negyedik emeleten levágott kappan történetét ismerem, azóta nem vagyok meggyőződve, hogy egy tízáras kert egész nyáron át tartó locsolása többbe kerülne, mint egy ártatlan szárnyas étkezési célra való feláldozása. De ebbe ne menjünk bele, hisz hol van még Varga úr.

Rövidre zárva Nagy úr történetét: jött (ha Csöpi épp engedte), politizált (már amennyire az adott helyzet engedte), alkudozott (ha Édesapám jókedvében volt, különben ráhagyta), aztán beírta a nagykönyvbe a „fogyasztást”, mindenki boldog volt, még egy dolog letudva (mindkét részről, barátsággal, jövő hónapban folytatással), jöhet a következő sorban állás.

Mert akkoriban ez volt a mindennapi téma: mit kapunk ma? Persze, ennek megértéséhez is sok nyomdafestéket kellene elhasználni: akadnak még néhányan, akik értenének a szóból, még többen, akik nem. Hagyjuk. Varga bácsi inkább.

Varga bácsi postás volt. Számomra A POSTÁS. Persze, Kornél is rendes, megtesz olyasmit, amit más „hétköznapi” postás nem, de A POSTÁS archetípusa számomra Varga bácsi. Nem volt tolakodó, mindig pontosan beletette az ósdi, már akkor málló fa postaládába a napi küldeményt – amiért viszont Ő volt a felelős. Merthogy akkoriban – nem tudom, említettem-e ezidáig, de most a nyolcvanas évekről beszélünk, amit egyesek dicsőítenek, mások sárba taposnak (én utóbbiak közé tartozom, hiszen ifjúságom úszott el azok süllyedő habjain) – nem sok küldemény szaporította a postaládák tartalmát: néhány számla, víz, gáz (már ha volt valakinek, nekünk nem), telefon (na, az volt, a 11 031-re utolsó percemig emlékezni fogok), aztán miesnapokon

néhány díszes üdvözlő – de mindennap: AZ ÚJSÁG. Méghozzá három kiadásban. Édesapám ugyanis, mint minden jó erdélyi magyar ember, három újságot járatott (hjahh, akkor megtehetette, tisztviselői fizetéséből simán futotta): a központi magyar lapot (*Előre*), a helyit (*Megyei Tükör*), és a *Sportult*, nyilván. Elvégre valamikor a Textil kapusa volt. Ezeken tanultam a betű tudományát. Mert végtelenül érdekelt, mi lehet az, ami Édesapámat úgy leköti, hogy ebéd után órákig képes fölötte rágódni (olykor szemlesütve is), holott odakinn annyi fontos dolog történik. De nem: Édesapám számára azok a pillanatok, amikor az *Előret* (az idő teltevel egyre hamarabb), a *Megyei Tükört* (azt némileg lassabban, bár egy idő után azt is elég gyorsan), majd a *Sportult* (na, abban még volt olvasnivaló) végigböngészte – na, azok voltak a kegyelem pillanatai.

És Varga bácsi ezekre a kegyelmi pillanatokra adott lehetőséget. Hogy csak pillanatnyi eszköz lett volna, hiszen éppen akkor ő volt a postás? Nem. Ő nem az a fajta postás volt, aki a postaládába bedobál ezt-azt, amit a küldemény címén ír. Ő A POSTÁS marad mindörökké, bár korábbi életemben hozzá foghatóval találkoztam már. A száguldó – no, nem riporterrel, az Egon Erwin Kisch marad mindörökké, már azok számára, akiknek ez a név jelent valamit – postással találkoztam már, az ő történetét is meg kellene írnia valakinek: a mérnökből lett lapkihordóé, aki minden hajnalban többkilónyi újsággal táskájában rohan ajtóról ajtóra, és arra is van ereje, hogy megkérdezze: a Helikon előfizetését meg akarja-e újítani? Míg Elekes úr volt a postásunk (ugrás az időben, ekkor már saját családi életet éltem egy kétszobás tömbházlakásban), mindig megújítottam. De most Varga bácsiról beszélnek, aki szintén családtag volt.

Akárcsak Nagy úr, Varga bácsi is minden hónapban egyszer hivatalos vendég volt portánkon: amikor jött a következő havi lapelőfizetés felvenni. Csöpi kutya – bár legendás, hogy a kuttyák a postásokat, rendőröket és egyéb egyenruhás egyéneket nem szeretik – Varga bácsi látogatásainak mindig örvendett, nem feltétlen azért, mert akkoriban a postások nem hordtak egyenruhát (manapság sem, bár volt egy rövid időszak az elmúlt években, amikor rájuk kényszerítettek valami erősen mű, télen hideg, nyáron meleg ancúgot), hanem mert Varga bácsi néhány házzal fennebb lakott, tehát Csöpi megítélésében elsősorban szomszédnak számított, és csak másodsorban postásnak, azaz ősellenségnek. Varga bácsi havi látogatásai nem voltak olyannyira ceremónia-

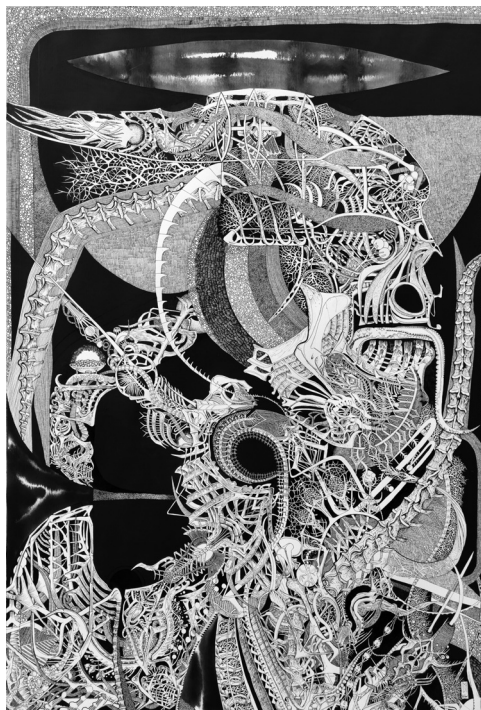
számba menők, mint a Nagy úré: nem emlékszem, hogy Édesapámmal politizáltak volna, bár ők is átbeszélték a fontosabb dolgokat. De inkább hétköznapi témákról folyt olyankor a diskurzus: hogy milyen sokat esik az eső mostanság, vagy épp ellenkezőleg, hogy mennyire kellene már egy kis eső. Ugyanis Varga bácsi is kertészkedett szabad idejében – ami nem tudom, mikor volt neki, hiszen egész napja a postáskodás hivatásának jegyében telt: kora reggel vette magához a kihordanivalót, újságokat és leveleket, ünnepnapok tájékán az üdvözlőlapokat, hónap elején a nyugdíjat készpénzben, mindezt vaskos táskájába sülyesztette, aztán naphosszat róttá az utcákat. Legtöbb helyen, akárcsak nálunk is, csupán a postaládába kellett betennie a napi olvasnivalót, az öregeknél azonban (és környékünkön sok idős ember élt akkoriban) nyugdíjkézből több időt kellett eltöltenie. Csak sokkal később voltam tanúja ilyen ceremóniának, amikor már Édesanyám nyugdíjas lett, de Varga bácsi még aktív volt (úgy rémlik, igazából már Ő is nyugdíjas volt, csak a rendszer visszatartotta még, mint nélkülözhetetlen elemét): a nap, amikor jönnie kellett Varga bácsinak az öregségi járadékkal (és ez mindig a hónap ugyanazon napján volt, ha esett, ha havazott), különleges alkalomnak számított Édesanyám életében. Olyankor már egy nappal korábban elkezdett rendet rakni a házban (nem mintha szükséges lett volna, hisz Édesanyám mindig is rendszerető volt, némi káosz a konyhában csak közvetlen ebéd után mutatkozott, amikor Ő „felhengeredett egyet”, azaz lepihent ebéd után), de mindig akadt valami, amit nem kellett látnia idegennek, egy kézimunka, egy rejtvényfüzet, elmosatlan hamutálca, szóval ezeket mind el kellett rejteni, a nappalit ki kellett szellőztetni, az esetleges pókhálót le kellett takarítani, tehát készülni kellett a Varga bácsi látogatásaira. Csöpi kutya akkor már nem élt, az utána következő házörzőink elég vadak voltak, hát lánkra kényszerültek, majd miután humánus meggyőződésemet sikerült Édesapámra is ráerőszakolnom, elkerített udvarból vicsorogtak a látogatókra, így hát Varga bácsinak már nem kellett nadrágszára épségéért aggódnia, csupán a kapun kellett kicsit zörömbölnie, mire a soros biocsengő megszólalt, akkor Édesanyám – aki a várt látogatásra lelkileg és fizikailag felkészülve még félig ülve, de már félig állva várakozott – kiment, kaput nyitott, bekísérte Varga bácsit (azaz Varga bácsi kísérte be őt, hiszen úriember volt), leültek az asztal mellé, Varga bácsi elővette feneketlen táskájából a nyugdíjas tömböt, abból kiválasztotta a megfe-

elő szelvényt, átnyújtotta Édesanyámnak, majd ismét benyúlt az elnyútt postástáskába, akkurátusan leszámolta a pénzt, banira pontosan (eközben Édesanyám átnézte a nyugdíjszelvényt, amely mindig ugyanolyan volt, de hát a nyugdíjas mindig remél valamicske járadék-emelést), aztán szótlán megvárta, míg Édesanyám is átszámolta a pénzt, visszaadta neki az aprót fáradozása jutalmaként (amit Varga bácsi mindig elhárított, de azért ellenkezés nélkül zsebre tett), majd elkezdődött a beszélgetés. Mert Varga bácsi sohasem távozott egyetlen nyugdíjastól sem úgy, hogy alaposan ki nem kérdezte volna a hogy és mintről, csupa hétköznapi dolgokról, egészség, család, mi lesz holnap az ebéd, s ez a folyamatos drágulás, na ez viszi sírba az embert, nem a betegség és nem is az öregség, és miután Varga bácsi végigjárta az utcákat, olyan információhalmazra tett szert, amilyennel a környéken kevesen rendelkeztek. Hát ez volt az ő kincse, ezzel sáfárkodott, ezt osztotta meg a kiválasztottakkal – olykor Édesapámmal is, a korábbi időkben, amikor még lapelőfizetésért járt hozzánk havonta egyszer, és amikor még Csöpi kutya fogadta, a félig-meddig családtagnak számító, de azért mégis valamennyire idegennek szánt fenntartással. Csöpi nagyon ki tudta választani, ki hogyan nyerhessen bebocsátást szerény hajlékunkba.

Nagy úr nyomtalanul tűnt el az életünkből. Aligha él még, nagyjából Édesapámmal egyidős volt, Ő meg már húsz éve az elágazó ösvények kertjében kóborol.

Varga bácsival még egyszer találkoztam. Tömbházban éltünk épp, kétszobás szabványlakásunk hármunknak szűkösnek bizonyult, hát nagyobbat kerestünk. Hirdetések nyomán jártuk a várost, így tévedtünk be Varga bácsi otthonába is. Hogy miért költözött Varga bácsi tömbházba, hiszen korábban kertés házban lakott, nem tudom. Az viszont nagyon érdekes, hogy kivételezett helyen kapott „kiutalást” (na persze, ennek értelmét is el kellene magyarázni, de hát érti, aki érti), a város első napelemes tömbházában, amely – mint a kommunista rendszer annyi „vívmánya”, ez is csak kirakat volt, hiszen az épület tetejére felszerelt hőkollektor csupán a tömbház átadásáig szolgáltatta az ingyen meleg vizet, aztán rövid időn belül csődöt mondott – akkoriban még státusszimbólumnak számított, csupa egykori (a korai kilencvenes évekről beszélünk) elvtárs lakott benne. Varga bácsiék lakása első ránézésre elég lepusztultnak tűnt, talán még a „gyári” meszelés lehetett

a falakon, de ez jó pontnak számított számunkra, hiszen az aktuális lakásunkban életünket azzal kellett kezdenünk, hogy a korábbi lakó által a plafonra ragasztott gipsz giccseket el kellett távolítani, a lehetetlen rózsaszín falakat három rendben átfesteni, míg tűrhetően fehérek lettek, szóval a lakás jó alpnak bizonyult volna az újrakezdéshez. Varga bácsi fia vezetett körbe otthonukban, előszoba, konyha, egyik szoba, másik – majd a harmadik. Az ágyban ott feküdt Varga bácsi, egy összezsúrt csontváz, a néhai örökmozgó postás halvány emléke csupán. Úgy emlékszem, árban elérhető lett volna számunkra a háromszobás elit tömbházlakás – de elmenekültem onnan, nem akartam egy életen át ezzel az emlékekkel élni.

Neutron, 2022
(100 x 70 cm, tus, papír)